

Ontdekking van de oudste waarneming van Grote Trap rondom Arnhem

Jan Schoppers

Inleiding

SOVON heeft jaarlijks een personeelsuitje, ook dit jaar en wel op 31 oktober. Het organisatiecomité hield het programma tot op de dag zelf geheim wat in de periode daarvoor een hoop gespeculeer opleverde. Een mail die in de week ervoor nog rondging met de mededeling 'neem je laarzen mee, want de vloeren/hokken zijn niet al te schoon' gooide nog meer olie op het speculatievuur. Gaan we soms naar Pieterburen, een dierentuin om hokken uit te mesten, wadlopen of paintballen waren de ideeën die rondgingen in het kantoor. Pas na een uur raden naar het ongewisse maakten Harvey en Joost de bestemming bekend, we gaan naar Leiden. In de ochtend was Naturalis de bestemming waarbij we naast rondstruinen in het prachtige museum ook een excursie kregen in de Collectietoren. In de middag mochten we gaan speedpainten in een atelier met daarna in een restaurant een glaasje en vorkje.

Bijschrift bij de Grote Trap van Zevenaar (foto Harvey van Diek)

Excursie naar de Collectietoren

De excursies vonden plaats in groepjes van acht en duurden circa drie kwartier. Naast ondergetekende waren ook in onze groep Olaf Klaassen, Rob Vogel en Marc van Roomen van de VWG ter plaatse. Onze excursieleider was Hein van Grouw welke inder tijd de ontleding van de Monniksgier Carmen voor zijn rekening nam (zie www.natuurinformatie.nl/nnm.dossiers/natuurdatabase.nl/i003665.html). Het spreekt voor zich dat wij de vogels wilden bekijken en de keus viel op het archief met de roofvogels en de hoenders, rallen en steltlopers. De collectietoren van 62 meter hoog met zijn

huid van stalen schubben, doet denken aan een slangen- of vissenhuid. In deze toren bevinden zich zo'n 12 miljoen objecten, opgeslagen in veertig magazijnen, waarin licht, luchtvochtigheid en temperatuur nauwkeurig worden gereguleerd. Het is een archief en schatkamer in één, waarin miljoenen kostbare voorwerpen zijn opgeslagen. De vogels komen van alle delen van de wereld maar de collectie van Naturalis heeft zijn zwaartepunt uit Europa en Azië. In de omvangrijke verzameling van het Leidse museum bevinden zich zo'n 250.000 vogelpreparaten (opgezette exemplaren, balgen, skeletten, nesten en eieren). De vogelcollectie van Naturalis wordt veelvuldig geraadpleegd door ornithologen uit de hele wereld, onder andere vanwege de duizenden type-exemplaren. Om een vogel op naam te brengen grijpen ornithologen vaak terug op deze referentie-exemplaren, op grond waarvan een soort is beschreven en benoemd. Er is ook veel belangstelling voor de meer dan tweehonderd uitgestorven vogels in de collectie van Naturalis. Sommige zijn uniek. Zo bewaart Naturalis als enige museum in de wereld een exemplaar van de Tahiti-strandloper (*Prosobonia leucoptera*) en van de Büttikofer-ral (*Gallirallus sharpei*). Deze soorten hebben we niet gezien maar tijdens onze excursie konden we wel genieten van de Dunbekwulp, Keizerarend, Condor en de Monniksgier Carmen van de Oostvaardersplassen. Naast opgezette vogels in rekken, meestal enkele tot tien per soort, zijn er veel balgen in laden, tientallen tot honderden per soort. Een Sperwer wordt bijvoorbeeld veel aangeboden vanwege de vele raamslachtoffers in de bebouwde kom. Zoveel dat Naturalis moet selecteren en daarom zitten in de balgencollectie bijna alleen vogels die een aluminium ring om hebben. Naast de vindplaats weten ze daardoor ook de ringplek. Opvallend was dat ondanks de hoge leeftijd van sommige preparaten (<200 jaar) ze er nog goed uitzien.

Zoals dat vaak gaat trekken de grote en imposante vogels meer aan, zo ook de Grote Trappen die er waren. Wat opviel was een vogel van 17 februari 1875 uit Zevenaar welke was ontvangen van Jhr. van Nispen tot Zevenaar. Ik vermoedde dat deze al in ons eigen waarnemingarchief aanwezig zou zijn omdat er meerdere Grote Trappen-waarnemingen uit die periode van de omgeving Zevenaar bekend zijn. De van Nispens waren een bekend Gelders adellijk geslacht actief tot in de landelijke politiek. Nazaten leven nu nog op een landgoed in Zevenaar. Collega Harvey heb ik gevraagd om enkele opnames van de vogel te maken, en zo geschiedde.

Een 'nieuwe' waarneming

Thuis in 'de baksteen' gedoken viel gelijk op dat het een nieuwe én ook de oudste waarneming is binnen ons werkgebied. Tot dusver waren de 18 ex. uit 1890 de oudste met in de jaren 1891 tot en met 1910 nog vier waarnemingen (aantal onbekend) uit Zevenaar (Lensink 1993 uit Bernink 1926). De status van deze vier waarnemingen is onduidelijk omdat in het stuk van Bernink geen duidelijke relatie is met Zevenaar. In februari 1917 waren 4 ex. aanwezig bij Arnhem, waarvan 1 geschoten (Lensink 1993).

Naast de zes waarnemingen rond 1900 zijn nog de volgende bekend: 15-12-1980 bij Biljoen (1ex. overtrekkend ZW), 15-01-1882 Havikerwaard (1 ex. man), 31-01-1982 en 28-02-1982 Bakerwaard (beide 1 ex). Bij de laatste drie lijkt het niet onmogelijk dat het om hetzelfde exemplaar ging.

In de Avifauna van Nederland 1 staat de waarneming van 17 februari 1875 wel onder 'specimens in NMR, NNM & ZMA', oftewel exemplaren in de zoölogische musea. Hierbij staat echter niet de vindplaats of plek waar de vogel is geschoten, wat natuurlijk een omissie is. De kogel uit een jachtgeweer was zeer waarschijnlijk het lot van deze Grote Trap. Tot rond de Tweede Wereldoorlog was dit de manier om een zeldzame soort te verzamelen, vooral zo'n imposante en zeldzame Grote Trap stond op menig verlanglijstje van landgoedeigenaren. In het verlengde daarvan het volgende citaat uit DLN 31: 'Door

De Grote Trap van 17 februari 1875 te Zevenaer, Naturalis Leiden (Harvey van Diek)

hun schade aan het koren en om hun smakelijk vleesch wordt deze vogel zeer vervolgd'. Hij werd in die tijd in ons land ook wel de Wilde Kalkoen genoemd.... De mannetjes wegen 8-16 kg en zijn daarmee de zwaarste vogels van Europa; je hebt dan ook wat om de kerst mee door te komen. Overigens hebben de van Nispens ook de oudste Schreeuwarend (23 juni 1896, Wehl, geschoten) van ons werkgebied op hun lijstje staan. Ze pakten het kordater aan dan de auteur bij de jongste waarneming van die soort.

De Grote Trap uit 1875 is niet de oudste vogelwaarneming uit onze avifauna. Deze eer krijgt de Ooievaar die in de 18e eeuw bekend was van Arnhem en 's-Heerenberg (zonder data) en één Grote Zilverreiger van 2 februari 1855 te Zutphen, geschoten.

Het is overigens de vraag of het opgegeven geslacht (vrouw) van de Grote Trap correct is. De grijze nek en forse snavel en formaat pleiten meer voor een man. De vogel heeft 'watjes' in zijn oogkassen omdat in die tijd nog geen natuurgetrouwe kunstogen beschikbaar waren, zoals tegenwoordig.

Tot slot

De ontdekking van zo'n oude nieuwe waarneming in een museum is niet vergelijkbaar met die van één in het veld, maar komt er toch dicht bij in de buurt. De adrenaline ontbreekt maar voor het overige voelt het vergelijkbaar. Naast een nieuwe oudste waarneming van de Grote Trap leverde deze bijdrage ook een aantal vragen op over het aantal en datum en de herkomst van de vier van Zevenaer. In een andere bijdrage zullen deze voor het licht gehouden worden (Schoppers *in prep*) en ik kan je nu al vertellen dat er nog meer verrassingen in het vat zitten. De collectie van Naturalis is inderdaad een schatkamer, maar jammer genoeg is er geen overzicht van de objecten in het archief. Het zou mooi zijn als het digitaal beschikbaar zou worden. ongetwijfeld kunnen we dan nog een aantal onverwachte waarnemingen aan ons waarnemingenarchief toevoegen.

Joost en Harvey worden bedankt voor de fantastische dag en Harvey voor het maken van de foto's. Hein van Grouw voor de enthousiaste en onderhoudende rondleiding.

Literatuur

- Van den Berg A.B. & Bosman C.A.W. 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Uitgeverij, Haarlem/Stichting Uitgeverij van de KNNV, Utrecht.
- Bernink J.B. 1926. Vragen en korte mededeelingen. De Groote Trap. De Levende Natuur 31: 189.
- Lensink R. (Vogelwerkgroep Arnhem eo) 1993. Vogels in het hart van Gelderland. Uitgeverij KNNV/Stichting Uitgeverij Sovon, Utrecht.